

La lluita obrera a Cornellà

Astrid

SUMARI

Aquesta és la història dels nostres pares o dels nostres avis, de la generació que va aixecar-se contra el règim franquista en defensa d'unes condicions de vida dignes i va lluitar per donar-nos un futur millor.

ÍNDEX

- Introducció. . . . . Pàg.1 i 2
- Origen de Cornellà. . . . . Pàg.3 i 4
- Moviment obrer. . . . . Pàg.5 a 8
- El franquisme a Cornellà. . . . . Pàg.9 i 10
- Desenvolupament industrial . . . . . Pàg.11 i 12
- Creixement demogràfic. . . . . Pàg.13 a 17
  - Construcció dels nous barris. . .Pàg.14 a 17
i falta de serveis bàsics
- Moviment sindical i urbà. . . . . Pàg.18 a 24
  - Demanda de millores laborals. . Pàg.18 a 20
  - Siemens 1962. . . . . Pàg.20
  - Riuada 1971. . . . . Pàg.20 a 23
  - ELSA 1974. . . . . Pàg.23 i 24
- Partits polítics, associacions de veïns . Pàg.25
- Transició a la democràcia. Pàg.26
- Entrevista a testimonis de les. . . . . Pàg.27 a 31
  - qüestions tractades
- Conclusions . . . . . Pàg.32 i 33
- Bibliografia. Pàg.34
- Annex: Transcripció de les entrevistes . Pàg.35 a 45
- Annex: Documents. . . . . Pàg.46 a 49

INTRODUCCIÓ

Als inicis de la revolució industrial els únics que obtenien beneficis del nou treball amb màquines eren els empresaris i la classe alta a costa de l'explotació dels seus treballadors. Les condicions de treball i vida dels obrers eren pèssimes i alguns, farts de la situació, inconformistes, van decidir rebel·lar-se.

Al principi van començar amb accions violentes, delinqüència i ludisme (sabotatge de màquines), però a poc a poc, com a conseqüència de les males condicions laborals i de vida i de la concentració d'obrers a les fàbriques, es van anar creant sindicats, partits polítics i cooperatives perquè ja no estaven disposats a seguir sent trepitjats i explotats. També van aparèixer pensadors revolucionaris que criticaven el capitalisme i volien destruir-lo mitjançant una revolució (marxisme, anarquisme). Això va ser l'origen del moviment obrer.

Això va succeir a la fi del segle XIX i principis del XX a gran part d'Europa. Anys després aquest moviment va tornar a renéixer a la nostra ciutat, Cornellà de Llobregat, quan els obrers van tornar a reivindicar els seus drets com a treballadors perquè els van ser suprimits. Els obrers cornellanencs es van veure sotmesos a una duríssimes condicions de treball a causa de la política econòmica i laboral instaurades pel nou règim, la dictadura franquista després de la Guerra Civil. Els salaris només permetien sobreviure i es va tornar a la jornada laboral de 48 hores setmanals, encara que aquesta xifra era irreal ja que era habitual treballar de deu a catorze hores diàries, fins i tot completar-les amb altres feines i amb treball dominical.

L'objectiu d'aquesta recerca és analitzar les causes i conseqüències del moviment obrer a la meua ciutat durant els anys 60-70.

He escollit aquest tema perquè crec que és interessant, que va ser de gran transcendència per al desenvolupament de la ciutat i a més és un tema del que he sentit parlar en el meu ambient familiar des que tinc memòria, sobretot per part del meu avi, Juan Aranda, que va participar activament en el moviment ja que aleshores treballava a la fàbrica ELSA. Ha estat un tema que sempre m'ha interessat i he decidit aprofitar aquesta ocasió per aprofundir en ell.

La hipòtesi a demostrar és: Realment els obrers tenien llavors possibilitats que les seves reivindicacions fossin sentides i complides...? Quines conseqüències tenen avui dia?

Per documentar i justificar la hipòtesi plantejada realitzaré un treball de camp que consistirà en la recopilació d'imatges, documents, entrevistes i testimoniatges amb la finalitat de documentar i analitzar amb exactitud el moviment i les seves conseqüències. Les entrevistes serien principalment a persones que van viure i van participar activament en el moviment, com el meu avi, Juan Aranda.

ORIGEN DE CORNELLÀ

Dels vint-i-nou termes municipals que conformen la comarca del Baix Llobregat, Cornellà de Llobregat és un dels més reduïts (6,90 km²). La petitesa del terme municipal ha estat posada en evidència pel gran creixement urbà de Cornellà. La ciutat se situa al nord-est del gran meandre del Llobregat, entre la riba esquerra del riu i les bases de la muntanya de Collserola, en el límit nord-oriental del delta del Llobregat. Se situa sobre l'antiga carretera de Madrid, una de les principals vies de penetració cap a l'interior de Catalunya; això, afegit a la seva posició central entre els municipis de la riba esquerra, contribueix a atorgar-li una notable funció de centre de comunicacions.

El transcurs històric dels pobles ha estat marcat per característiques pròpies i peculiars que, a Cornellà, es resumeixen en tres factors fonamentals: la proximitat de la ciutat de Barcelona, el fet de ser un territori de pas de les vies d'entrada i sortida de la capital de Catalunya i la presència del riu Llobregat, Rubricatum en llatí. El nom llatí del riu prové del color vermell que tenien les seves aigües a causa de la composició de la sorra del fons.

L'origen històric de la ciutat es remunta a l'època romana. De períodes anteriors, en el nostre terme municipal no s'han trobat jaciments que confirmen un poblament anterior però sí que s'han trobat fragments de ceràmica ibera que indiquen que el territori podria haver estat habitat des de l'antiguitat. La ciutat es va anar desenvolupant des d'aquesta època però no va tenir una evolució significativa fins als anys 1960-1970.

La paraula **Cornellà** prové del llatí, derivada del patronímic *Cornelius*, al qual se li ha afegit el sufix anus que indica pertinença. L'any 1928, en el transcurs d'unes obres realitzades a la casa consistorial, es van trobar restes arqueològiques corresponents a una antiga vila romana del segle III d.C. En les mateixes excavacions es van descobrir al carrer Jacint Verdaguer les restes d'un antic paviment romà, corresponents a la via romana.

En la finca de Can Mercader es van descobrir a mitjans del segle XIX restes de ceràmica i edificacions funeràries, pertanyents a una altra vila romana. Tot fa

pensar que aquestes viles romanes van ser el primer focus de colonització del futur terme municipal de Cornellà de Llobregat.

EL MOVIMENT OBRER

Per entendre el moviment obrer primer cal parlar sobre la revolució industrial, que va ser l'inici de les noves condicions de vida i laborals dels proletaris industrials, com eren cridats els nous treballadors assalariats.

La revolució industrial és un fenomen històric, un procés de transformació econòmica, desenvolupat des de finals del segle XVIII (i que continua durant els segles XIX, XX i XXI) a Anglaterra. Podem definir-ho de dues maneres:

-Definició estricta: La revolució industrial és un canvi tecnològic que consisteix en la substitució progressiva de tallers artesanals amb treball manual per fàbriques amb treball mecanitzat.

-Definició àmplia: És no solament un gran canvi econòmic, sinó de civilització que substitueix gradualment:

-un món rural, agrari, molt ineficaç, feudal, en mans de la noblesa,

-per un món urbà, industrial, productiu, capitalista, en mans dels empresaris¹.

La mecanització industrial implica un increment continu de la producció (i la productivitat) i una reducció dels preus. Però d'aquest progrés només es beneficiaran, durant moltes dècades, la classe alta i la classe mitjana. El descens dels preus de les mercaderies no afecta la classe treballadora. Perquè el primer capitalisme industrial significa increment de la riquesa, però també de les diferències socials, el que donarà lloc a conflictes.

El model britànic de la revolució industrial serà copiat per altres països d'Europa Occidental, un dels primers llocs a mecanitzar-se és Catalunya (ja a partir de 1800), però la classe treballadora va sofrir unes duríssimes condicions laborals i de vida durant molts anys.

Enumeraré els fets fonamentals que els provocaven:

Respecte a les condicions de treball dels obrers fabrils

1. Els salaris són baixos per l'abundància de mà d'obra, la competència d'homes, dones i nens, la mecanització i la falta d'una legislació laboral.

---

¹ Font: ANTONIO, Lluís. *Temari d'història del món contemporani*. Cornellà de Llobregat. IES Ma Aurèlia Capmany (2014-2015).

2. Les jornades laborals són llargues (més de 10 hores). Ho afavoreix la il·luminació artificial dels interiors. Al calendari laboral hi ha poques festes, es treballa 6 dies per setmana i no hi ha vacances ni jubilació (pagades).

3. El treball femení i infantil, des dels 6 anys, és necessari per a la família per la insuficiència dels salaris i és discriminat amb jornals miserables.

4. La mecanització va tenir efectes negatius ja que la màquina imposa la substitució d'artesans qualificats per treballadors menys preparats, dones i nens (més barats); la màquina canvia la relació entre treballador i treball: perquè si abans l'artesà feia el producte sencer, el proletari ara només fa una petita part; la màquina imposa un ritme de treball intens.

5. Amb l'objectiu prioritari d'incrementar el rendiment dels treballadors s'imposa una rígida disciplina laboral: les fàbriques tenen reglaments prohibicionistes (no es pot parlar, ni fumar...); les relacions entre capatàs i treballadors són despòtiques: càstigs físics, multes, fàcils acomiadaments.

6. Les fàbriques eren insalubres i insegures:

Les fàbriques no tenen condicions sanitàries: soroll, falta de ventilació, brutícia, humitat, foscor...

Ni de seguretat: màquines perilloses que combinades amb l'esgotament dels obrers provoquen molts accidents laborals.

7. El proletariat pateix una indefensió legal:

L'actuació de l'Estat sempre afavoreix als empresaris.

-Ni l'Estat (no existeix la Seguretat Social) ni l'empresa protegeixen als obrers en cas de malaltia, accident, atur i vellesa.

-L'Estat respecta la llibertat del mercat de treball (l'acord lliure entre empresari i treballador):

-L'Estat no intervé al món del treball amb una legislació laboral (que reguli el treball per protegir els obrers).

-Però sí prohibeix les vagues i els sindicats.

-I sí intervé per resoldre amb repressió problemes d'ordre públic (vagues, manifestacions...).

Pel que fa a les condicions de vida la insuficiència dels salaris provoca una alimentació insuficient, l'ús d'habitatges insalubres (reduïts, sense aigua corrent ni wc, humits, foscos, bruts, malament ventilats) situats en barris obrers degradats, sense serveis públics ni infraestructures (espais verds, clavegueram, neteja dels carrers, hospitals...) i no poder accedir a l'assistència mèdica, a l'educació...

Les conseqüències d'aquestes condicions laborals i de vida són de dos tipus: sanitàries i socials.

La insalubritat de fàbriques i habitatges, més la fatiga laboral, la infraalimentació, l'alcoholisme i les dificultats econòmiques per accedir a una assistència sanitària causen un món obrer malaltís, que pateix una elevada mortalitat epidèmica: malalties pulmonars i de l'aparell digestiu. Aquestes serien les principals conseqüències sanitàries.

Com a conseqüències socials destaquen:

La sobreexplotació laboral, més la misèria vital i les malalties, la indefensió legal acompanyada de la violència estatal, la consegüent desesperació i l'augment del nombre de proletaris concentrats en fàbriques (fet que afavoreix la conscienciació i l'organització de classe) provoquen:

-La conflictivitat social obrera, amb accions inicials de violència: delinqüència i ludisme.

-L'aparició del **moviment obrer**, que implica associacionisme (sindicats, partits polítics, cooperatives) i actes de protesta (vagues, manifestacions, mítings, altercats, insurreccions, intents revolucionaris).

-L'aparició de pensadors revolucionaris. Critiquen el capitalisme i teoritzen sobre la revolució, que ha de destruir el capitalisme i substituir-lo per una civilització alternativa, ja sigui socialista, comunista o anarquista.

Com a conclusió, l'explotació, la misèria, la desprotecció i les malalties fan que una part dels treballadors, desesperats, prenguin consciència de classe i formin part del moviment obrer. Però no tots els obrers conscienciats seran revolucionaris.

EL FRANQUISME A CORNELLÀ

A partir de l'ocupació militar de Cornellà per part de l'exèrcit franquista, la vida local va estar determinada per la repressió cap a tots els ciutadans que havien estat fidels a la República i per la lluita per subsistir en uns anys de gana i escassetat. Les noves autoritats, agrupades entorn de l'únic partit polític -Falange Espanyola- i de l'únic sindicat -la Central Nacional Sindicalista (CNS)- van anar construint un nou Estat d'inspiració feixista.

Un dels seus objectius prioritaris, a part d'aconseguir la desaparició de la llengua i cultura catalanes, consistia a acabar amb els drets aconseguits per la classe treballadora, a través de l'eliminació dels sindicats, mentre la vida dels obrers es limitava a treballar, realitzant llargues jornades laborals per aconseguir sous de subsistència.

Els membres del nou Ajuntament i de Falange Espanyola van dur a terme la repressió contra tot allò que fos sospitós d'haver estat influït per “elementos rojos-separatistas”.

Aproximadament uns dos centenars de cornellanencs van ser processats i empresonats o internats en unitats de càstig. Cinc van ser afusellats, tres dels quals membres de la CNT, un d'ERC i un militant comunista del PSUC. Tot això sense oblidar els més de cent cinquanta morts i desapareguts en combat o víctimes de malalties concretes en els fronts militars.

Tot plegat va generar una atmosfera plena de pors, de silencis i de repressió violenta exercida pels falangistes contra els familiars dels polítics republicans represaliats i els votants dels partits d'esquerres.

Aquest ambient de venjança també es va viure a les fàbriques, on els homes i dones destacats per la seva activitat sindical anterior eren acomiadats o ben obligats a efectuar jornades laborals forçoses.

El patrimoni dels partits polítics i les centrals sindicals va ser espoliat i aquestes organitzacions eliminades de manera immediata. Les entitats que van sobreviure van haver de sotmetre's a la depuració corresponent. La *Unió Social*, unificada des de 1936 amb la *Societat Coral La Unió*, va passar a ser seu d'una organització oficial. El patrimoni del *Centre Republicà Radical Instructiu* va ser

confiscat en benefici de l'Estat. La mateixa desgràcia va haver de sofrir l'Orfeó Catalònia en ser clausurat i embargat.

L'associacionisme d'aquells anys es va caracteritzar per estar totalment en mans dels vencedors, organitzadors i destinataris d'una pobra vida social deguda, sobretot, a la poca participació de la població vençuda, pels qui la seva vida es veia exemplificada amb l'expressió popular “de casa al treball i del treball a casa”.

La precarietat econòmica va ser la característica fonamental del període de postguerra. Els anys més difícils es van viure fins a 1946, però els productes alimentaris bàsics van estar racionats fins a ben entrats els anys cinquanta. L'any 1943 els preus doblaven els de 1936, provocant un gran descens del poder adquisitiu dels sous i una veritable situació de gana col·lectiva.

La població es proveïa mitjançant la possessió d'unes targetes de racionament amb les quals podien adquirir el pa, l'arròs, l'oli, el sucre... a preu de taxa, sempre que hi hagués existències en les botigues i que es pogués donar la quantitat estipulada oficialment, el que no ocorria habitualment. Els aliments com els ous, la carn i la llet tenien preus prohibitius, per tant els treballadors van sofrir la manca constant d'aquests aliments durant anys. La majoria de la població va haver de sofrir tot tipus d'indefensions sanitàries fruit d'una alimentació i unes condicions de treball molt deficientes.

La Falange i l'Organització Sindical a través de les oficines de col·locació exercien un exhaustiu control sobre els treballadors. Aquests podien ser classificats com a “presoner”, “desafecte al règim”, “afecte” o “indiferent”. En funció d'aquesta classificació s'obtenia un aval de Falange o del Frente de Juventudes, imprescindible per aconseguir un lloc de treball. Ser ex-combatent o mutilat del bàndol franquista era una garantia per aconseguir treball.

L'organització i consolidació del nou sindicalisme vertical d'inspiració feixista pretenia, mitjançant l'afiliació obligatòria d'empresaris i treballadors a la CNS (Central Nacional Sindicalista), l'harmonització forçosa del capital i el treball.

DESENVOLUPAMENT INDUSTRIAL

Entre els anys 1910 i 1930 va haver unes profundes transformacions econòmiques com a conseqüència del desenvolupament industrial.

El primer impuls industrialitzador del terme municipal, iniciat a mitjan segle XIX amb la construcció de fàbriques tèxtils que en els seus orígens s'havien pogut instal·lar gràcies a l'aprofitament de l'energia hidràulica, a la fi del segle XX estava plenament consolidat. Va ser, llavors, a partir de la primera dècada del segle quan es va iniciar la diversificació industrial: d'una banda es va intensificar l'activitat tèxtil i, per una altra, van aparèixer amb força la resta de rams de la indústria: vidre, transformacions químiques i, sobretot, l'electromecànica.

Aquesta diversificació va ser completada amb la instal·lació de la companyia dedicada a l'extracció d'aigua del riu Llobregat per al proveïment barceloní i per al desenvolupament de bastants indústries complementàries de caràcter divers.

Amb la instal·lació de les fàbriques tèxtils, l'obrer industrial treballava, per primera vegada, conjuntament amb altres companys de treball dins d'un mateix recinte i generalment participava tan sol en una de les fases del procés productiu: teixir, cosir, tenyir, etc.

A canvi, rebia de l'industrial, inversor de capitals en concepte de maquinària i instal·lacions, un salari en pagament de la força de treball emprada en l'elaboració del producte manufacturat.

En els anys de la postguerra el règim franquista havia desenvolupat una política econòmica basada en un rigorós intervencionisme estatal que, juntament amb la insuficiència de molts productes i les restriccions de tot tipus de serveis, van fer de la dècada dels anys quaranta uns anys de supervivència econòmica. L'ocupació massiva de la mà d'obra i els salaris ínfims van substituir les insuficiències tecnològiques de l'estructura productiva.

A Cornellà, malgrat les escasses inversions de capital pròpies del moment, el nombre d'empreses va tendir a créixer. De les 53 indústries existents en 1946, 12 tenien més de 100 treballadors, 5 eren de volum mitjà i 36 tenien menys de 50 assalariats. El sector tèxtil seguia sent el més important conjuntament amb el metal·lúrgic. Aquest últim sector encara estava poc diversificat ja que es concentrava bàsicament a la fàbrica de material electromecànic *Siemens*.

A partir dels anys cinquanta es van produir importants inversions en tota l'àrea de Barcelona. L'exemple més característic d'aquesta nova situació va ser la ubicació de la factoria Seat a la Zona Franca. A Cornellà, la nova companyia Elsa va reprendre les activitats de l'antiga *Unió Vidriera d'Espanya* i la multinacional italiana *Pirelli* va obrir la seva primera planta *Pirelli-Wamba*. Diverses empreses tèxtils van ampliar les naus de producció i es va instal·lar Plàsmica S.A. Aquest impuls productiu va consolidar la zona urbana-industrial al voltant de Siemens i el barri del Pedró, que tenia com a eixos la carretera d'Esplugues i la via fèrria de la Renfe.

D'altra banda, la contínua instal·lació de petites empreses al llarg de la carretera d'Hospitalet i la construcció de la factoria *Pirelli-Mòltex*, destinada a fabricar productes de cautxú per als automòbils, va conformar la urbanització creixent d'un nou polígon industrial en el sector d'Almeda.

Durant els anys seixanta es va consolidar una important zona industrial en les poblacions del delta del Llobregat, de les quals Cornellà i L'Hospitalet n'eren el nucli central ja que concentraven més de la meitat de l'ocupació industrial i de la potència energètica instal·lada en tota la comarca. A la fi de la dècada més del 70% dels treballadors de la comarca estaven ocupats en la indústria.

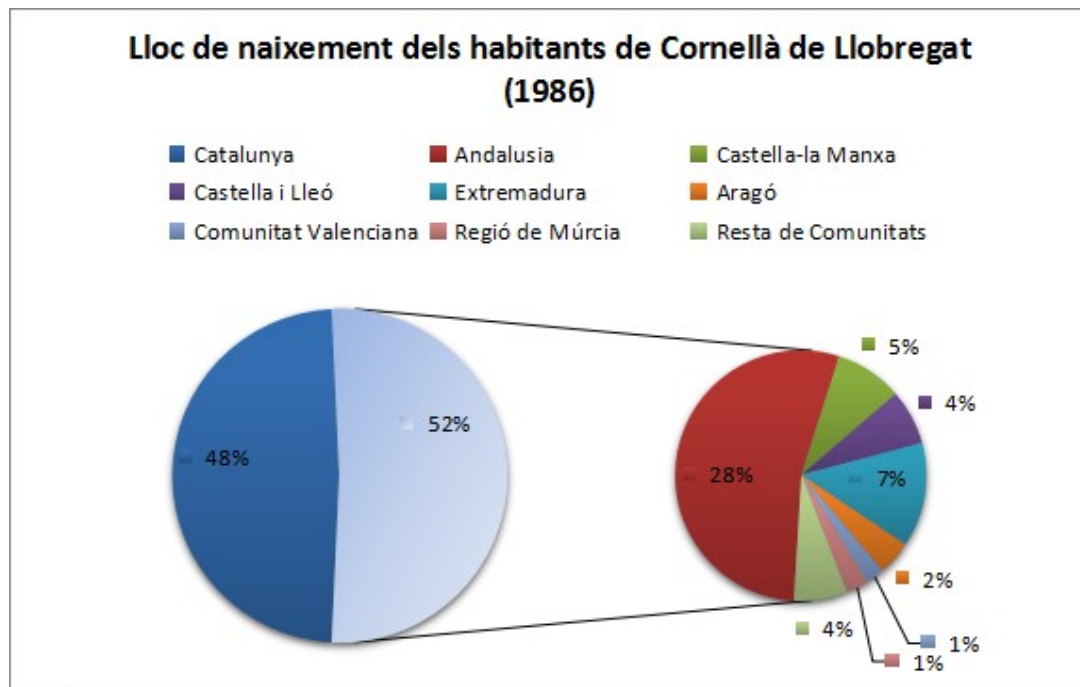
Entre 1964 i 1974 es van instal·lar, sobretot al polígon d'Almeda, més de dues-centes noves indústries procedents de Barcelona. Però aquest ràpid procés de creixement industrial es va produir sense una planificació urbanística adequada, per la qual cosa el paisatge urbà de la ciutat es va anar transformant de manera caòtica i així una bona part del territori es va convertir en un espai on sòl urbà i industrial van haver de coexistir afectant de manera negativa la qualitat de vida.

CREIXEMENT DEMOGRÀFIC

Al 1959 es va iniciar l'anomenat Pla d'Estabilització que suposaria un canvi estructural de l'economia espanyola amb una clara orientació cap a la industrialització (obertura a l'exterior, supressió de les traves interiors, entrada de capital estranger, etc.).

Catalunya, gràcies a la seva sòlida base industrial, es va veure beneficiada per aquests nous rumbos i va experimentar un notable creixement econòmic. Cornellà, com a fidel reflex del que succeïa en tota la Catalunya industrial, també va participar d'aquesta nova expansió econòmica.

Aquest fet va derivar en una important conseqüència: l'espectacular creixement demogràfic experimentat per la ciutat, originat per l'afluència constant i nombrosa d'homes i dones procedents d'Aragó, Extremadura o Andalusia. D'una població, el 1950, que no tenia molt més d'11.000 habitants, es va passar a 21.000 el 1960 i a 76.000 només deu anys després. El 1975 la població de Cornellà arriba a la xifra de 91.739 habitants.

Font: INE, Padró municipal d'habitants de 1986.

Els nous habitants, joves i plens d'expectativa de promoció social, van fer augmentar els índexs de nupcialitat i van disparar la natalitat de manera molt considerable, rejuenint la població catalana. Fins a ben entrats els anys seixanta la immigració va poder ser assumida per la població de Cornellà però la ràpida i intensa ocupació del nou barri de Sant Ildefons va desbordar la dinàmica anterior a causa de l'elevat nombre de nous habitants. La població immigrada, ara clarament majoritària a la ciutat, es va veure sotmesa durant anys a unes llargues jornades laborals i un oci limitat pràcticament al bar i al carrer.

Al cap d'uns anys va aparèixer un associacionisme propi d'aquest sector de la població: la fundació de penyes flamenques i, a Sant Ildefons, l'inici de les activitats de l'Associació de Veïns Ferroviaris i la primera associació de veïns del barri.

Un altre aspecte característic d'aquesta època va ser la conflictivitat juvenil derivada d'una infància plena de dèficits. La desescolarització era general per als fills de les famílies procedents de l'emigració. L'any 1968 hi havia a la ciutat més de 5000 nens sense escola i només llavors es va iniciar la construcció del primer institut de batxillerat. La majoria dels joves, encara adolescents, s'incorporaven al mercat de treball a causa de les necessitats de supervivència econòmica de la família.

L'any 1970 pràcticament tots els caps de família del barri de Sant Ildefons havien nascut fora de Catalunya i majoritàriament eren obrers no especialitzats que ocupaven una mitjana de dotze a quinze hores diàries entre jornada laboral i desplaçaments.

Construcció dels nous barris i falta de serveis bàsics

La magnitud del fenomen de l'explosió demogràfica va aguditzar el dèficit d'habitatges. Aquest important problema social va portar al desenvolupament d'una tipologia constructora -els blocs de pisos- que van transformar radicalment la tendència urbanística anterior, el que va provocar un intens creixement vertical que va acabar desbordant tota capacitat de control i de planificació.

El 1957 es crea el Ministeri d'Habitatge però la construcció es va constituir ràpidament en el millor dels negocis privats imaginables. No hi havia fre ni barrera a l'especulació urbanística, ni a la corrupció. Els inversors es van enriquir a costa de la falta de planificació, de la destrucció irresponsable del paisatge i de l'ocupació general de materials de mala qualitat.

En el nostre municipi algunes famílies van trobar allotjament en habitatges auto-construïts o en barraques. Van proliferar també les coves excavades a la terra argil·lenca en els desnivells de la Miranda. La utilització de les coves com a habitatge per les famílies que no havien trobat millor acomodament o que estaven a l'espera d'accedir a un pis en la localitat s'exposava a riscos a causa dels problemes de sustentació del terraplè. Amb el pas del temps i com a conseqüència de la mort per esfondrament d'alguns dels seus ocupants, les coves van ser tancades i es van dinamitar els seus accessos.

El dèficit es va solucionar mitjançant el creixement vertical. La ciutat va ampliar els seus límits i ho va fer, urbanísticament, impulsada per l'especulació i la falta total d'escrúpols. Van augmentar els índexs d'edificabilitat, es van requalificar espais i es va incomplir sistemàticament l'obligació de dotar de serveis les zones edificades. No obstant això, la nova barriada va ser el somni de molts emigrants que per fi van poder tenir accés a un habitatge, tot i havent de suportar pagaments a molts anys vista. Sant Ildefons va ser la promoció urbana més important de la història de la ciutat.

La seva construcció es va iniciar a la fi dels anys 50 sobre extensos camps de cereals amb la intenció d'oferir allotjament a les famílies immigrades. És l'exemple de creixement urbanístic caòtic i mancat de planificació del municipi. Construccions Espanyoles va aixecar els primers immobles als carrers *Abeto*, *Àlamo* i *Arce* i va oferir preus ajustats a força d'utilitzar materials de baixa qualitat. Els nous habitatges es van construir en vertical aprofitant al màxim l'espai i apareixen per primera vegada en el municipi blocs de més de deu pisos d'altura.

Mala qualitat dels materials emprats, deficiències en l'aïllament tèrmic i acústic, dimensions reduïdes -56,8 m² els pisos de quatre habitacions i 37,8 m² i 43,3 m² els de dues i tres habitacions-, absència de serveis bàsics a la comunitat - entre ells la d'escoles per al barri- i falta de vinculació amb la resta de la localitat són alguns dels dèficits amb els quals el barri veu la llum. A la lluita per aconseguir un habitatge digne va seguir l'aspra batalla per l'asfaltat, la il·luminació, les escoles i els ambulatoris, entre moltes altres.

La falta gairebé total de transport públic durant els primers anys va originar la desvinculació del barri respecte a la resta de la ciutat i es va parlar repetidament de suburbi. Atès que la major part dels assalariats sortien diàriament dels seus

domicilis per treballar en altres poblacions i no tornaven fins al vespre, es va qualificar encertadament a Sant Ildefons de ciutat-dormitori.

Els problemes als diferents barris de la ciutat eren innumbrables, però la solidaritat interna i la capacitat organitzativa de la comunitat immigrada van ser claus en la transformació de les zones sorgides amb vocació de suburbi en veritables barris. Però cal afegir que organitzar-se tampoc resultava fàcil. Les autoritats franquistes no veien amb bons ulls les associacions veïnals i, sovint, eren els sacerdots dels barris suburbials els que donaven cobertura al veïnatge.

Mitjançant accions reivindicatives els immigrants deixaven enrere les seves condició d'immigrants per adquirir la de ciutadans i ciutadanes del municipi i es reafirmaven en la voluntat de viure en ell definitivament.

És difícil establir en quin moment neix el moviment urbà a Cornellà. En el context altament repressiu i autoritari de la dictadura, qualsevol protesta mínimament col·lectiva a partir de situacions injustes als barris pot ser ja interpretada, almenys, com un precedent del moviment urbà. Els primers moviments de sensibilització urbana es produeixen a l'entorn de les parròquies regentades per capellans oberts i crítics amb el nacionalcatolicisme imperant. En Almeda, amb Mn. Oleguer Bellavista, en Sant Miquel, amb els Mns. Miracle, Garriga i Guilera, i a Santa Maria, amb Mn. Jaume Rafanell, es donaven les condicions per al naixement de moviments de defensa de la dignitat dels veïns i les veïnes.

El moviment urbà es forma a força d'actes i mobilitzacions. Per aquesta raó, cal assenyalar, en els orígens del moviment, la lluita per evitar l'ocupació de la finca Bell-lloc-Pozzali (Can Mercader), actualment un gran parc urbà, per a un projecte immobiliari propiciat des de l'Ajuntament; la lluita reclamant barreres al pas a nivell del Carrilet al carrer Sant Jeroni (i, posteriorment, la seva supressió), font d'accidents mortals; i, sobretot, la lluita per la canalització del Llobregat, que va ser l'emblema del moviment urbà dels anys 70 i que va facilitar la incorporació d'un amplíssim sector de la població. Cada mes de setembre era la culminació d'una tasca permanent de conscienciació i de pressió a l'Ajuntament, amb una manifestació massiva i pacífica, sovint encapçalada pels jugadors del Cornellà Rugby Club.

Aquestes mobilitzacions eren també el fruit d'accions continuades com les setmanes de la joventut i altres programacions del Centre Social d'Almeda; les accions en solidaritat amb les lluites obreres, culminades durant les tres vagues

generals comarcals; les protestes amb motiu d'una visita del Bisbe a Sant Ildefons o contra una Festa Major elitista al mateix barri; les reclamacions de millors serveis: escoles, ambulatoris, transport, espais culturals i esportius, carrers asfaltats, parcs i un llarg etcètera.

A partir de 1974, recuperada l'Associació de Veïns de Sant Ildefons i triada una junta plenament coincident amb els objectius de les comissions de barri, s'inicia una fase de maduresa del moviment. Creades, progressivament, noves associacions en tots els barris i constituïda una Coordinadora de barris a la qual també es van adherir el Patronat, l'Orfeó, el Casino de Sant Ildefons i el Centre Social d'Almeda, la comunicació amb els veïns, la determinació dels objectius amb les assemblees i la representació davant de les autoritats estava garantida.

MOVIMENT SINDICAL I URBÀ

Demanda de millores laborals

Tal y com s'explica al pròleg del llibre *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*², escrit per Antonio Balmón, el moviment obrer i sindical que va néixer al Baix Llobregat al llarg de la dècada de 1960, va ser la causa principal que aquesta comarca fos coneguda com el cinturó vermell de Barcelona. Va ser la causa principal però no l'única, ja que a les grans mobilitzacions obreres, se li van sumar multitud de processos reivindicatius sorgits del món urbà, cultural, eclesiàstic, estudiantil o associatiu, que van confluïr en una mateixa estratègia, si no comuna, sí complementària.

Amb la nova població immigrada, la indústria catalana va veure en aquesta incorporació generosa de mà d'obra una gran oportunitat per modernitzar els seus processos productius, augmentar la producció i consolidar definitivament els seus mercats. Aquest procés de creixement econòmic, no obstant això, no va redundar en una millora salarial ni en un augment de la qualitat de vida dels treballadors i treballadores. Més aviat es va produir tot el contrari: pèssimes condicions de treball a les fàbriques i concentració massiva dels nouvinguts en barris perifèrics de les ciutats, primer en coves o barraques, després en barris de nova construcció mancats dels serveis i infraestructures més elementals, com escoles o ambulatoris. Aquest va ser el brou de cultiu que va propiciar el naixement dels moviments reivindicatius contra el règim. El franquisme va començar a morir al Baix Llobregat el dia en què una generació de joves treballadors i treballadores, conscients de la seva situació de marginalitat als barris i en el treball, va començar a exigir amb determinació un futur amb més oportunitats.

La primera vaga obrera que va començar a despertar la societat de la letargia en què es trobava va ser la de la Siemens de 1962. Entre aquesta data i les ja mítiques vagues generals de 1974 i 1976, que van ser encapçalades pels obrers d'ELSA i Laforsa respectivament, un rosari d'aturs i vagues laborals, petites i grans reivindicacions, actes de protesta, reunions clandestines i mobilitzacions sectorials, van marcar el ritme de consolidació d'un nou estil de lluita obrera a la nostra comarca. El primer resultat va ser la creació de les Comissions de Fàbrica, nucli originari de la futura organització sindical Comissions Obreres, que van néixer tant

---

² VV.AA., *Baix Llobregat: El cinturó roig de Barcelona*. Barcelona. AMHDBLL (2008). (Pròleg)

en els llocs de treball com a les esglésies, escoles, entitats o domicilis particulars. A partir de l'any 1966, el nou sindicat va impulsar la confecció de llistes unitàries en les eleccions sindicals del règim, que culminarien amb l'ocupació del Sindicat Vertical.

Si primer va ser a les fàbriques, després seria als barris de les ciutats on es va iniciar el segon front que va acabar amb el franquisme a la nostra comarca. Aquí van confluïr tot tipus de moviments i activitats reivindicatives, procedents de la xarxa d'entitats ciutadanes, del moviment juvenil, dels instituts i universitats, del món cultural, de les associacions professionals i d'entitats i moviments d'àmbit catòlic.

Tenim com a exemple el cas de Cornellà de Llobregat, que en els anys transcorreguts entre 1969 i 1979 va veure néixer un ampli moviment reivindicatiu que acabaria impregnant tots els racons de la vida col·lectiva. Cornellà era en aquells anys una ciutat d'un urbanisme caòtic que havia crescut sense cap planificació i que mancava de tot tipus de serveis urbans. Als dèficits estructurals se li unia una apressant falta de places escolars, fet especialment greu en una ciutat amb un elevat índex de població en edat escolar.

A partir de la segona meitat de la dècada de 1960, sorgeixen a la ciutat diversos col·lectius que prenen consciència de la profunditat dels dèficits que Cornellà patia. Es comencen a constituir, a partir de les primeres comissions de barri, els nuclis dirigents de les futures associacions de veïns, al mateix temps que les catastròfiques conseqüències de les greus inundacions de l'any 1971, provoquen l'organització d'un ampli moviment ciutadà amb l'objectiu d'aconseguir la canalització del riu Llobregat.

Cornellà era percebuda com el nucli d'una mobilització constant que sorprenia per la seva constància i perquè en realitat sumava diversos moviments: l'obrer, l'urbà i el cultural. Un exemple per destacar el ressò extern dels moviments reivindicatius del Baix és el d'aquell general de l'Exèrcit que en una reunió en el Ministeri de Governació (Interior) no se li va ocórrer dir major insensatesa que aquesta: "España tiene dos problemas, la ETA y Cornellá"³.

Aquesta tossudesia del Baix Llobregat a perseverar en la seva opció progressista i d'esquerres, justifica per si sola la validesa del terme cinturó vermell de Barcelona, utilitzat per descriure un determinat estat de conscienciació i agitació propi de la nostra comarca.

---

³ *Cita: conversa d'un general franquista amb Ferrán Penedés, alcalde de Cornellà i després vicegovernador durant molts anys, en una reunió del Ministeri de l'Interior amb Franco.*

Els Judicis de Burgos contra militants bascos van deslligar una febril activitat en contra del franquisme, que va culminar en la constitució de l'Assemblea de Catalunya, organisme unitari que va contribuir decisivament a fixar les aspiracions polítiques de les forces democràtiques en el conegut lema de Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia.

Font: VV.AA., Baix Llobregat: El cinturó roig de Barcelona. Barcelona. AMHDBLL (2008). (Pg. 11.12).

Tots aquests successos i la forta tendència política progressista i d'esquerres van portar a les següents vagues:

Siemens 1962

El primer gran moviment es va viure en 1962. La ciutat va quedar commocionada un migdia, quan va sonar la sirena de Siemens, que era la sirena de Cornellà, i cap treballador va sortir a uns carrers que cada dia omplien per anar a menjar a les seves cases. Era la vaga de la Siemens. Aparentment la vaga va ser un fracàs: només alguns dels seus objectius van ser aconseguits i van ser acomiadats 42 treballadors. Però la presa de consciència era suficientment profunda com per convertir aquest fracàs en l'impuls de la nova presència de líders obrers a les altres fàbriques de la comarca.

Riuada 1971

La lluita dels veïns d'Almeda contra el pla parcial que pretenia l'enderrocament de part dels habitatges del barri per donar pas a una carretera va ser de les primeres, però la més emblemàtica va ser la mobilització originada pel desbordament del riu Llobregat.

Era 20 de setembre de 1971 quan el riu va tornar a sortir. Cornellà i L'Hospitalet van ser les ciutats més castigades. Les escombraries, el fang i el mobiliari de cases senceres s'amuntegaven als carrers. El riu havia superat els dos metres d'altura als barris de la zona baixa de la ciutat.

Les persones que van viure, o millor dit, van sofrir aquella nit del 20 al 21 de setembre no podran oblidar-la mai. Hi ha testimoniatges aterridors; els següents exemples podrien ser un dels centenars o milers que va haver-hi:

“Al capvespre, en veure arribar les aigües, Lluís i altres joves ajuden als veïns que viuen en les plantes baixes de la seva escala a pujar als pisos més elevats els objectes que consideren de més valor: la televisió, objectes de

Mobiliari arrossegat per l'aigua.

damunt dels mobles... No saben molt bé què és el prioritari perquè tot l'és. La mare fa pujar als nens més petits. No poden fer més de tres trasllats, ja que l'aigua ho impedeix. La mare, Sacrament, que està en un pis per sobre de casa seva, està tranquil·la perquè en sortir ha tancat la porta. Creu que amb això és suficient.”

***

“Pere es troba a la fàbrica. A pesar que el seu cap els diu que ha rebut notícies que expliquen que no hauria d'haver-hi cap tipus de perill, ell i els seus companys estan intranquils. L'aigua ha començat a rajar pels subterranis de l'empresa on hi ha part de la maquinària i ja fa estona que estan desguassant. Puja molt ràpidament. De sobte senten un gran terrabastall i veuen com les tanques que volten l'empresa s'han esfondrat i l'aigua envaeix les seves naus. Surten precipitadament de la fossa. L'allau és impressionant. Per fugir han de fer un forat en el sostre i pujar a la teulada. Corren per les teulades i es refugien en les oficines, l'únic edifici que és de més d'una planta. Des de les oficines, miren incrèduls la riuada que els envolta. Estan a les fosques, sense telèfon. Pere no sap res de la seva dona i els seus fills. Espera que no corrin perill perquè viuen en un pis, però en el fons pateix. Sap que la seva dona també ha d'estar sofrint per ell. La nit serà llarga, molt llarga.”

***

“La solidaritat dels veïns s'estén pertot arreu: les persones que viuen en els pisos més baixos passen la nit a casa dels veïns que viuen en els pisos elevats, com és el cas de Sacrament, els seus fills i el seu marit. Ara, des del pis en el qual

es troba, Sacrament, veu com l'aigua ja supera el nivell de les finestres de casa seva. Ara ja no té clar què trobarà quan pugui tornar.”

***

Són molts; potser són milers els testimonis que van viure i van veure tot el que va passar aquella nit a Cornellà, tants com les milers de persones que es van veure afectades aquella nit.

Al matí van aparèixer uns barris destrossats. I també van aparèixer preguntes que mai han trobat resposta: Com és que si el riu comença a desbordar-se a les tres de la tarda a Martorell no es pren cap precaució en les poblacions situades en el curs del riu avall?

Per què no va haver-hi equips d'emergència amb l'equipament necessari (les llanxes que reclamaven els veïns) fins a ben entrada la matinada per ajudar la gent que es va quedar atrapada?

Per què després de les inundacions de 1962 no es va fer cap obra al riu Llobregat?

Per què si l'any 1968 s'aprova el Projecte de canalització del riu Llobregat de Molins de Rei al mar, aquest va quedar finalment parat? Quins interessos van prevaler per sobre de la vida i els béns de milers de ciutadans?⁴

Les principals afectacions per a la ciutat van ser:

- 5.000 habitatges amb afectacions lleus.
- 1.447 habitatges afectats amb gravetat.
- 134 habitatges declarats inhabitables.
- 67 empreses paralizades.
- 10.000 treballadors en atur.
- 400 persones refugiades en els col·legis en un primer moment.

El 3 de maig de 1972, la policia municipal va despertar els veïns per prevenir-los d'una possible nova riuada. Afortunadament, el riu no va sortir del seu llit, però els veïns, a més de l'esglai, prenen consciència que han de mobilitzar-se si volen

---

⁴ Font: RULL BADENES, Ramón. *La memòria del fang*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2013). (Pg. 27-30)

que les administracions posin remei a la situació i s'acabi el malson de les inundacions.

Tal com van fer els dies posteriors a la riuada del setembre anterior, els tres barris s'organitzen. Les principals entitats dels barris Centre, Riera i Almeda prenen la iniciativa i no es detindran fins a veure que les obres de canalització del riu són una realitat.

Barri Riera després de la Riuada.

Els veïns es van organitzar i van plantejar la situació a l'Ajuntament. Va haver-hi contundència en l'actuació policial, però per primera vegada va haver-hi també diàleg, i el resultat final va ser una ràpida actuació de les institucions per rescabalar als barris de la catàstrofe. A partir d'aquest moment va prendre cos una organització veïnal, que, des de la il·legalitat, i també des de la legalitat que permetia l'existència de centres socials i d'algunes associacions de veïns, van configurar un moviment civil als barris que encara perdura a la ciutat.

ELSA 1974

En 1974 va arribar la vaga. Els salaris d'ELSA oscil·laven entre les vuit mil i les onze mil pessetes al mes. A l'estiu es treballava a més de quaranta graus de temperatura en algunes seccions. Els convenis col·lectius que s'havien signat eren bastant desfavorables per als treballadors. Tots aquests factors configuren el clima que precedeix a la vaga, que té el seu origen en les negociacions del conveni col·lectiu de 1973 en el qual la direcció de l'empresa es tanca en banda davant les peticions obreres i només està disposada a concedir un augment salarial si determinades seccions accepten treballar tres diumenges al mes, en comptes de dos, com ja succeïa.

Després de diversos estira-i-arronsa, i algun que altre atur laboral, la Delegació de Treball declara il·legal la pretensió dels empresaris, però la direcció d'ELSA segueix en les seves tretze sense moure en un àpex la seva posició. Davant la disjuntiva i esgotades les poques vies de negociació que permetia l'antic règim, els treballadors van optar per iniciar una vaga en defensa de les seves reivindicacions.

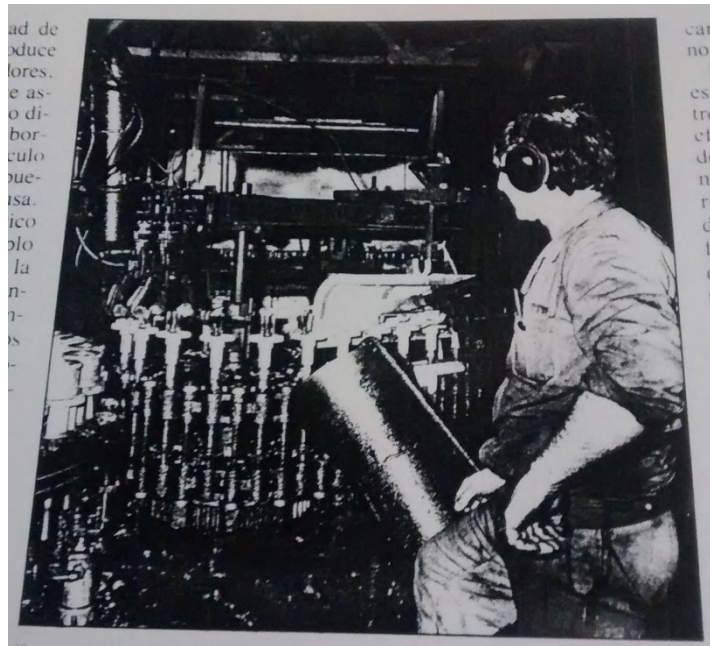
S'acorda anar tot el dia amb la roba de treball pels carrers de la ciutat per provocar el comentari sobre la lluita. S'opta per fer manifestacions sense baixar de les voreres i sense ocupar el carrer, per no

donar motiu a la intervenció immediata de la policia franquista, el que permet una participació més àmplia de treballadors i que molts ciutadans s'afegeixin al festeig. La constant presència dels treballadors d'ELSA en tots els racons de la ciutat va permetre un permanent estat d'opinió sobre el conflicte i l'augment de la simpatia ciutadana cap als seus objectius. Es va aconseguir una estètica de legalitat.

A partir d'aquella vaga tot va canviar. Les entitats de la ciutat van ser el punt de referència dels ciutadans de cada barri. L'organització sindical del règim es va convertir en el sindicat que conduïen els dirigents més representatius de l'oposició.

L'Ajuntament va passar a ser una institució sotmesa al control dels sectors democràtics, encara que va costar algun temps. L'església local es va confirmar com el punt obligat de cita per a la solidaritat i la llibertat.

Amb aquella vaga Cornellà va conquistar la seva dignitat ciutadana i va determinar el seu compromís progressista, confirmat en les primeres eleccions democràtiques i que encara avui manté.⁵

Treballador d'ELSA mostrant els cascs de seguretat que s'haurien de portar a la fàbrica, però no es fa.

⁵ VV.AA., *Baix Llobregat: El cinturó roig de Barcelona*. Barcelona. AMHDBLL (2008). (Pg. 115)

PARTITS POLÍTICS, ASSOCIACIONS DE VEÏNS

A la fi dels 60 i principi dels 70 es va produir a Catalunya el fenomen associacionista més important i de major transcendència per a la vida social i ciutadana que es coneix.

Existien barreres infranquejables entre els barris, com s'havia creat incomunicació entre els veïns d'una mateixa localitat. Tot això no ocorria per casualitat sinó com a conseqüència d'una determinada política del règim per així millor controlar als seus súbdits.

Com diu Jaume Carbonell: “Les Associacions de Veïns representen l'instrument de defensa real dels interessos del veïnat i el punt de confluència de les diferents lluites que sorgeixen als barris. Aquest paper unificador a nivell de barri s'ha generalitzat avui a nivell de ciutat: caràcter homogeni de les reivindicacions més elementals, coordinació de lluita de barris afectats per un mateix conflicte, campanyes generals contra el pla comarcal o per la democratització dels ajuntaments”.⁶

Però les associacions de veïns no es van limitar només a la defensa dels interessos del veïnat i la seva lluita per aconseguir les seves moltes reivindicacions, la seva importància va anar més enllà, com el suport solidari amb els treballadors en les seves reivindicacions laborals i sindicals, i també donant cobertura legal a tots els partits en la clandestinitat, en la lluita antifranquista i en defensa de la llibertat i la democràcia, d'on van sortir els líders millor preparats de la Transició.

En el camp de la lluita veïnal, cal recordar com a exemples la batalla iniciada en 1962 i mantinguda durant anys per centenars de veïns del barri d'Almeda de Cornellà contra l'enderrocament dels seus habitatges per construir una carretera, o la mantinguda en 1971 en diversos punts de la comarca a causa d'un altre desbordament del Llobregat que va omplir els carrers de fang i mobles. Aquella mobilització va ser bastant valenta i decidida i, per tant, contestada amb contundència per la policia, però els veïns van aconseguir que les administracions actuessin de manera relativament eficient. Aquella victòria va marcar, en certa manera, un nou període en la història de les lluites veïnals a la comarca.

---

⁶ VV.AA., *Baix Llobregat: El cinturó roig de Barcelona*. Barcelona. AMHDBLL (2008).(Pág.69): La lucha de barrios en Barcelona, P.16. Elías Querejeta Ediciones, 1976.

TRANSICIÓ A LA DEMOCRÀCIA

El procés de Reforma Política al que es va veure sotmesa la dictadura a partir de la mort de Franco el 20 de novembre de 1975 va influir de manera determinant en una Cornellà que havia estat pionera de la lluita per la llibertat. D'altra banda, la crisi econòmica copejava amb intensitat una comarca densament poblada per les famílies treballadores.

La transició política cap a la democràcia unida a la crisi econòmica van fer que una vegada més la ciutat es transformés considerablement en només una dècada. Perquè la normalització política que va suposar la instauració del nou sistema democràtic i els canvis en les activitats econòmiques i en l'evolució demogràfica van comportar al mateix temps intenses modificacions en la consciència i activitat de la ciutadania. En conseqüència, nous valors i maneres d'entendre la vida van anar sorgint a mesura que avançaven els anys 80.

La mort en el llit del Generalísimo obria les portes a una nova etapa política, deixava enrere un règim dictatorial i permetia que sortissin a la superfície els moviments polítics, socials i culturals de caràcter democràtic que fins llavors havien viscut sota la clandestinitat i la persecució policíaca. Els partidaris de la dictadura van intentar perpetuar-la, però la força i amplitud dels partidaris de les llibertats polítiques ho van impedir. L'arribada de la democràcia, l'aprovació d'una constitució que vetllés pels drets i deures dels ciutadans i de les noves institucions es veia cada dia un fet més proper. Per parlar del Baix Llobregat hem de fixar-nos en les administracions més properes al ciutadà, els Ajuntaments, en una època en la qual la Generalitat encara no s'havia legalitzat, ni existien els consells comarcals. Just després de la mort de Franco, els ajuntaments continuaven ocupats per vells franquistes que, resignats, s'adonaven dia rere dia que l'hora en què havien de deixar el seu càrrec i fer lloc a partits escollits democràticament era cada vegada més propera.

ENTREVISTA A TESTIMONIS DE LES QÜESTIONS TRACTADES

Per completar la part pràctica del meu treball vaig decidir realitzar algunes entrevistes a persones relacionades amb el moviment o que haguessin participat d'alguna forma en ell per tenir opinions i experiències viscudes en primera persona que poguessin confirmar la veracitat de la meva recerca. Finalment, vaig trobar quatre persones disposades a ser entrevistades:

El primer entrevistat és Fernando Briones Perejil, té 69 anys, és nascut i criat a Cornellà, viu al barri de la Gavarra i la seva família porta a Catalunya des de 1904-1905. Era treballador de l'empresa ELSA.

El segon entrevistat és el meu avi, Juan Aranda López, qui em va facilitar els contactes per a les entrevistes. Té 71 anys, va néixer en un poble de la província de Jaén, va emigrar a Catalunya l'any 1964 per buscar treball i continua vivint aquí. Era treballador de l'empresa ELSA.

El tercer entrevistat és Rafael Fernández, procedeix de Granada però actualment viu a Cornellà, des de l'any 1961 en el qual va arribar amb 18 anys a Catalunya buscant feina. Era treballador de l'empresa Siemens.

L'últim entrevistat és Julio Barbero, és originari de Sevilla i viu a Cornellà des de fa molts anys. Era militant del PSUC i afiliat a CCOO.

Adjunt un annex amb les entrevistes completes al final del treball que és convenient llegir.

Síntesi i qüestions d'importància extretes de les entrevistes

Vaig fer l'entrevista de forma col·lectiva als quatre voluntaris i la vaig organitzar en rondes de preguntes. Jo feia una pregunta i cadascun dels entrevistats la contestava. De la mateixa manera, en fer-ho així, podien ampliar o puntualitzar les respostes dels seus companys; a més, en estar escoltant les narracions dels altres entrevistats, procuraven no repetir el mateix si era possible.

En general, les seves narracions sobre els diferents temes van ser similars, no va haver desacord en elles, i va ser interessant escoltar els punts de vista i les vivències de cadascun sobre els diferents temes tractats. Va ser molt interessant escoltar el que havien de dir i veure l'energia amb la qual van reviure aquells moments. Encara mantenen el contacte després de tants anys.

Tots van participar activament en el moviment, tant com en les seves respectives empreses com des de sindicats (CCOO) o partits polítics (PSUC); viuen en barris de Cornellà i tres d'ells són naturals d'Andalusia. Es van sentir molt ben acollits a Catalunya i tots van participar en el moviment veïnal per demanar millores als seus barris.

El sr. Briones i el sr. Aranda van formar part de l'empresa ELSA i van participar en la vaga que va protagonitzar aquesta l'any 74 per reivindicar millores salarials, ja que el salari base era molt baix, i millores laborals (higiene, temperatura...). Van explicar que havien d'estar carregats de raó per atrevir-se a estar en vaga, ja que allò suposava no cobrar res durant aquest període de temps, i hi havia molts treballadors, pares de família, que havien de donar de menjar als seus fills. Una situació semblant va viure el sr. Fernández amb la vaga de la fàbrica Siemens, d'on era treballador.

Coincideixen en les millores que van reivindicar per als seus respectius barris, els quals van sorgir de l'especulació, construïts en un temps rècord per acollir els immigrants que arribaven a la recerca d'un futur millor, i de la falta d'interès de les institucions públiques: van reclamar centres de salut, col·legis, equipaments públics... Però destaquen les mobilitzacions dels veïns del barri Riera demanant mesures de seguretat al voltant del carrilet i, la més significativa, la lluita per la canalització del riu Llobregat, que ja havia causat inundacions anteriorment i l'any 71 va destrossar el barri. A més el riu estava contaminat; l'aigua era negra, estava ple d'escombraries i sortien rates pertot arreu. Com comenta el sr. Fernández, un dia ja

cansats que l'Ajuntament no atengués les seves peticions, van deixar una galleda plena d'aigua negra del riu a la porta del consistori a manera de protesta.

L'últim dels temes a destacar de les seves vivències és el desbordament del riu Llobregat l'any 71. Allò va ser la clau perquè tots s'unissin en un fort moviment per la canalització del riu, que portaven demanant des de fa molt temps. Els entrevistats expliquen que l'Ajuntament no va prestar cap servei als veïns després de la catàstrofe. Ells mateixos van haver d'arreglar les destrosses causades per l'aigua i els treballadors de Siemens van sortir de la fàbrica per ajudar a retirar el fang dels carrers. Desgraciadament, com explica el Sr. Fernández, alguns ho van aprofitar per causar disturbis i la policia va carregar també contra els treballadors, que es van veure forçats a tornar a la fàbrica. L'aigua va arribar a més de dos metres d'altura causant greus danys materials però afortunadament no va haver-hi víctimes mortals humanes, encara que es van ofegar alguns animals domèstics.

Conclusions a partir de las entrevistes

La informació extreta d'aquestes entrevistes confirma la recerca que havia realitzat prèviament sobre els diferents aspectes tractats com les condicions de treball, les motivacions de les vagues o el paper clau de la Riuada en el moviment veïnal. Com comenten els entrevistats sobre les condicions de treball, el salari base era molt baix per la qual cosa calia fer moltes hores extres per tenir un salari que els permetés subsistir, i això provocava unes jornades de treball de més de 10 hores o la pluriocupació. La setmana laboral era de dilluns a dissabte, però per guanyar més alguns obrers treballaven també els diumenges i els dies festius. A més cal destacar els problemes d'insalubritat a les fàbriques i falta de mesures de seguretat.

Com a conseqüència de les pèssimes condicions laborals i l'especulació comesa en la construcció dels barris, a més de la riuada del 71, van sorgir aquests moviments reivindicant els drets dels treballadors i ciutadans.

M'ha aportat fer-me una idea de com es vivia i pensava en l'època, quins eren els seus costums... M'ha encantat poder conèixer de primera mà l'experiència de persones que van viure tot allò sobre el que he escrit i investigat i que em sembla que va passar fa tant temps, encara que para ells és com si fos ahir. Van superar la por al règim i a les represàlies, per ells mateixos, i perquè les generacions esdevenidores no es veiessin obligades a treballar en les seves mateixes condicions. Van viure en primera persona la capacitat de la gent per unir-se buscant

un ben comú o la solidaritat entre veïns quan s'inundaven les seves cases. Crec que les seves històries li han donat ànima al meu treball.

CONCLUSIONS

D'acord amb la hipòtesi plantejada al principi del treball⁷, he conclòs que el moviment obrer a Cornellà va ser un precedent per a la resta de Catalunya: va arribar a preocupar al règim franquista que va denominar la zona del Baix Llobregat com “El cinturó vermell”.

Les vagues van acabar en victòria per als treballadors que, quan es van organitzar, van ser capaços d'acabar amb el Sindicat Vertical des de dins. Gràcies a les vagues es va mostrar la solidaritat de la gent. Durant la vaga d'ELSA es feien “pots” per recaptar diners per als treballadors de l'empresa ja que estant de vaga no cobraven gens. Després es repartia entre els treballadors en funció de qui ho necessités més. Finalment van obtenir les millores que demanaven després de moltes negociacions amb la direcció.

La lluita urbana també va ser decisiva per crear la imatge que avui tenim de la nostra ciutat. Es van crear associacions de veïns que van demanar escoles, sanitat, asfaltat, transports públics... Si ningú s'hagués manifestat per elles, potser Cornellà no seria com la coneixem ara. Els veïns del barri Riera van aconseguir que es soterrés el carrilet, que resultava tan perillós i partia el barri en dos, i la canalització, que tant els va costar, del riu Llobregat. La terrible inundació va treure, una vegada més, a rel·luir la solidaritat dels habitants del barri, ja que els que vivien en els pisos més alts van acollir els veïns que vivien en els pisos més baixos i els van ajudar a rescatar de l'aigua les poques coses que van poder salvar. Tots van col·laborar a l'hora de netejar els carrers i arreglar els desperfectes.

La unió d'aquests moviments va ser molt important per a l'arribada de la democràcia, per a la jornada de treball de 8 hores, la setmana laboral de 5 dies, els dies de vacances, els salaris mínims... Van suposar una oposició al règim que no s'havia donat des que va acabar la guerra civil. Va ser molta la valentia dels homes i dones que van desafiar al règim, malgrat les possibles represàlies, perquè avui tinguem una ciutat i unes condicions de treball dignes; que ens van obrir les portes perquè poguéssim estudiar i no haguéssim de treballar des de primerenca edat com ells es van veure obligats a fer.

---

⁷ **Hipòtesi:** Investigar l'abast que va tenir el moviment obrer i urbà a Cornellà i com a conseqüència descobrir les millores laborals i urbanes que van aconseguir.

Desgraciadament, com deien els entrevistats, tot pel que ells van lluitar s'està perdent, i els joves, malgrat estar més preparats, ho tenim cada vegada més difícil. Però estem massa acomodats per fer-hi alguna cosa.

BIBLIOGRAFIA

- ANTONIO, Lluís. *Temari d'història del món contemporani*. Cornellà de Llobregat. IES Ma Aurèlia Capmany (2014-2015).
- Ajuntament de Cornellà. *Cornellà, una ciutat*. Barcelona. Ajuntament de Cornellà (1991).
- FERNÁNDEZ, Empar- TARDÀ, Júlia. *La jornada interminable*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2008).
- FERNÁNDEZ, Empar. *Vostres i de la causa*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2008).
- GUAITA JIMÉNEZ, Pere. *Per les llibertats i la democràcia: La lluita del moviment associatiu a Cornellà de Llobregat*. Cornellà de Llobregat. Ajuntament de Cornellà (2009).
- PÉREZ I AGUIRRE, Constanci. *Set anys d'ajuntament franquista a Cornellà de Llobregat*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2001).
- PRIETO I CABALLÉ, Frederic. *La glòria i el poder*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2008).
- RULL BADENES, Ramón. *La memòria del fang*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2013).
- TARDÀ I COMA, Joan. *República, revolució i guerra*. Cornellà de Llobregat. L'Avenç (2000).
- V.V.A.A. *Baix Llobregat, el cinturó roig de Barcelona*. Barcelona. AMHDBLL (2008).
- V.V.A.A. *El franquisme al Baix Llobregat*. Barcelona. Publicaciones de l'Abadia de Montserrat (2001).
- V.V.A.A. *Pagesos, obrers, ciutadans*. Cornellà de Llobregat. Express Serveis (1993).

Annex: Transcripció de les entrevistes

-¿Qué supuso para usted el movimiento obrero?

Sr. Briones: *Con 17 años empecé a sentirme un poco rebelde por la situación de trabajo, por el trato que te daban, la misión del trabajador era callar aguantar lo que te dieran y dar gracias. Me supuso encontrar una manera de poder desahogarme, de saber que no estaba solo, tener gente con quien hablar que participaba de las mismas inquietudes, pero todo eso aún sin saber ni siquiera que existían organizaciones clandestinas del movimiento obrero.*

Sr. Aranda: *Para mí significó que uniéndome a mucha gente podríamos hacer fuerza para conseguir objetivos.*

Sr. Fernández: *Del movimiento obrero viví lo que se vivía en la fábrica, Siemens, que era la pionera en el movimiento obrero. Antonio García fue el mejor sindicalista del Baix Llobregat entre otros así que para mí el movimiento obrero era la participación y dejarte llevar por estas personas que han sido prácticamente lo mejor que ha habido y que tardará mucho tiempo en haber otra vez.*

Sr. Barbero: *personalmente, aquí el movimiento obrero lo he vivido poco, pero sí en Sevilla.*

-¿De qué manera participó? ¿Formaba parte de alguna asociación, sindicato o partido?

Sr. Briones: *Al principio participaba en las asambleas de la empresa. En Cornellá, la empresa ELSA, que es donde yo trabajaba, se despertó un poco tarde en la huelga y me costó mucho entenderlo por la humillación que sufrían. Y yo pensaba, ¿cómo esta gente no se mueve?, con lo fácil que lo veía. Pero luego, con el tiempo, pensé que allí el más joven en aquella época tenía 45 años y 3 o 4 hijos. Esta gente para hacer movilizaciones se lo tiene que pensar mucho porque tienen que poner el plato en la mesa.*

Yo en aquella época tendría unos veinte años y no tenía ningún problema para movilizarme y participaba en las asambleas, en las manifestaciones en la calle...

El primer parón que hicimos en nuestra empresa fue en el año 71 cuando mataron a un trabajador de la Seat, al que mató la policía. Solo paramos una horita, era la primera vez, pero aquello para nosotros fue mucho. A finales del año 74 me afilié al PSUC y a CCOO cuando se formó como sindicato.

Sr. Aranda: *Una vez creada conciencia de que las reivindicaciones eran justas decidí apoyar a los líderes sindicales que se iban formando y procuré no tener miedo a las consecuencias y, en la medida que podía, intentaba convencer a gente que estaba indecisa.*

Sr. Fernández: *Yo había estado afiliado a CCOO y participé al seguir las directrices de las personas que dentro del comité de empresa eran los que te dirigían a seguir la línea que querían o que había que hacer. También participé dentro de la fábrica.*

Sr. Barbero: *Yo participé en una huelga de la construcción en el año 88, en Barcelona. Estaba con los albañiles y yo llevaba una cuadrilla de albañiles. Participé en esa huelga; me presenté como delegado por la empresa, saqué, de 144 que habíamos trabajando, 95 votos y a partir de ahí pues la lucha por las mejoras laborales. En el 76 me afilié al PSUC.*

-¿Formó parte de las empresas Siemens o ELSA? Si es así, ¿cómo reaccionó ante la huelga? ¿Cuáles fueron sus motivos para reaccionar así? Hábleme de sus condiciones de trabajo en la empresa.

Sr. Briones: *Toda la vida he trabajado en la ELSA, desde los 14 años, y el llegar a la huelga fue un proceso de pequeñas movilizaciones; primero una asamblea... La primera vez que fuimos al sindicato estábamos todos asustados porque era el sindicato vertical y cuando ibas allí, ibas contra la empresa, por eso estábamos tan asustados y pensando "mañana todos a la calle". Cuando llegamos a la huelga, con que ya llevábamos un proceso... bueno yo lo había vivido así de refilón: la huelga de la Siemens del año 1962, que fue la primera de la época, dijéramos moderna, que se hizo aquí en Cornellá, y fue la que inició el movimiento obrero, no solamente en Cornellá sino que posiblemente en España entera. Entonces ya con la ELSA, pues yo estaba deseando hacer huelga pero con mucho miedo porque la policía "daba" y luego, al despedirte, la patronal y el sindicato vertical tenían las listas negras, que ibas a pedir faena y con que eras despedido de tal fábrica no te cogían en ningún sitio. Por eso costó tanto iniciar las huelgas y los movimientos de protesta, había que pensárselo, sobre todo los padres de familia porque era un sacrificio total, ya que te podían tener dos o tres meses metido en la cárcel e hinchado a palos. Teníamos que estar cargados de razón para que la gente se moviera.*

Sr. Aranda: Yo trabajaba en ELSA y participé en la huelga de la empresa. ELSA era una empresa donde trabajaba muchísima gente, cuando yo entré a trabajar allí trabajaban 1.900 personas. Se ganaba muy poco, el salario base era muy poco, las condiciones de trabajo eran duras por las temperaturas que eran muy elevadas, especialmente en verano, y la humareda y el ruido eran abundantes. Las condiciones de trabajo eran penosas. La gente trabajaba 12, 14 horas, a veces doblaba los turnos, trabajaban los sábados, los domingos... Cuando la gente se creó conciencia de que las condiciones eran pésimas, la primera reacción fue para presionar a la patronal, para mejorar las condiciones de trabajo. La primera fuerza que se utilizó fue dejar de hacer horas extras, porque dejar de hacer horas estaba dentro de la ley porque no te podían obligar. Dejando de hacer horas fue cuando la gente se dio realmente cuenta de lo poco que ganaba. Imagínate lo poco que ganábamos que cuando alguien se ponía enfermo teníamos que salir por la fábrica con una jarra y hacer una recolecta por toda la gente para que pudiera comer mientras la persona aquella estaba enferma. Porque cuando caía enfermo ya no hacía horas, solo cobraba el salario base que tenía, no le llegaba para subsistir más de 15 o 20 días. Cuando la gente se dio cuenta de esto, la empresa reaccionó con medidas de fuerza y despidió a dos trabajadores, que eran los dos líderes sindicales que llevaban las directrices de la huelga. Al momento de echar a los dos trabajadores, la reacción del personal fue muy solidaria y lo que se hizo fue parar toda la fábrica. Pedíamos que se readmitiera a los dos trabajadores, la empresa se puso en una posición muy dura, la gente en solidaridad también fue muy fuerte y empezó la huelga que duró 52 días. Tuvimos todo el apoyo de las fábricas del entorno, como la Siemens, la Corberó, Laforsa... y después de 52 días conseguimos que readmitieran a los dos despedidos.

Sr. Fernández: Yo trabajaba en Siemens. Estábamos en contra de la dirección porque era gente sin escrúpulos y debido a que tuvimos unos de los mejores sindicalistas y debido a que hubo un cambio en la dirección tuvimos un entendimiento con el comité de empresa. El nuevo director fue tolerante con el movimiento.

Sr. Barbero: No formé parte de esas empresas.

-¿En qué barrio de Cornellá vivía o vive? ¿Pidió mejoras para su barrio?

Sr. Briones: *En la zona del barrio de la Gavarra. Donde vivo yo no teníamos grandes reivindicaciones, teníamos las comunes: que hacía falta sanidad, hacían falta escuelas... pero ninguna en particular.*

Sr. Aranda: *El hecho de la llegada masiva de gente de otros sitios de España provocó la construcción de nuevas viviendas y nuevos barrios, el barrio satélite (San Ildefonso), para alojar a la gente. Pero se construyeron sin dotaciones públicas: no había nada, solo viviendas; las calles no estaban asfaltadas, ni se ponían farolas... Entonces la gente empezó a organizarse para reivindicar mejoras: centros de salud, escuelas, asfaltado...*

Había barrios que eran verdaderas aberraciones, aquí en este barrio (barrio Riera) teníamos un carrilet que lo atravesaba y hubo muertes por atropellamiento.

Sr. Fernández: *Yo vivo en el barrio Riera desde el año 61 y ha sufrido muchos cambios. Pasaba el canal que estaba destapado, el agua estaba muy sucia y había muchos problemas con la lluvia.*

¿Pedimos mejoras para el barrio? Claro que pedimos mejoras. Al Ayuntamiento le llevamos un cubo de agua del canal que estaba negra y lo dejamos allí en la puerta porque no había manera que te hicieran caso.

Sr. Barbero: *Me acuerdo del año 78 cuando pasaba el tren, bajaba una barrera y entonces se paraba a la gente; pero, cuando no bajaba, la gente cruzaba, incluso hubo una muerte. Un día pilló el tren a dos que iban con una moto. A partir de ahí se hizo*

una gran manifestación. (el señor Aranda aclara: Al principio no había barrera, a raíz de la manifestación se consiguió la barrera. Por eso el símbolo del barrio es una barrera subida, que antes estaba bajada, pero que cuando se consiguió la barrera, se puso subida. Por eso también es el símbolo de la asociación de vecinos, de la lucha).

Logo de l'Associació de veïns del barri Riera.

-¿Es usted originario de Cataluña? Si no es así, ¿de dónde procede?

Sr. Briones: *Soy de Cornellá.*

Sr. Aranda: *Soy natural de Jaén.*

Sr. Fernández: *Vengo de Granada.*

Sr. Barbero: *Procedo de Sevilla.*

-Hábleme de cómo fue su llegada a Cataluña y su periodo de adaptación (¿le resultó difícil encontrar trabajo, vivienda, etc.?). ¿Se sintió bien acogido?

Sr. Aranda: *Llegué a Cataluña con 19 años, en tren, sin saber a dónde iba. Llegué a la estación y no sabía a dónde ir. Un compañero con el que viajaba me dijo que había gente de nuestro pueblo en Hospitalet y se ganaban bien la vida allí. Esa noche dormimos en una pensión cerca de la estación de Francia. Vine solo, no vine con familia, solo con un amigo.*

Cogimos una pensión en Hospitalet y a los 7 u 8 días encontramos trabajo en la obra donde trabajamos durante 3 o 4 meses. Un poco más tarde vino mi padre y para San Juan vinieron mi madre y mi hermana; ya que estábamos aquí todos, decidimos quedarnos.

Sr. Fernández: *Yo llegué con 18 años, entonces se era menor de edad. Me pasó algo muy curioso: viajaba en tren con un amigo e íbamos primero a Madrid porque mi amigo tenía una tía en la ciudad. Pasamos el día allí; por la tarde fuimos a coger el tren hacia Barcelona y mira por donde, el régimen de Franco ponía policía de paisano que controlaban los vagones del tren y pedían la documentación a la gente, entonces cuando llegan a mi departamento me pidieron el carné y dijeron que era menor de edad. Les respondí que sí pero que iba con mi amigo a Barcelona pero el policía me dijo que en Guadalajara me iba a bajar del tren y a enviarme a mi casa. Al final una familia que iba en el mismo departamento intercedió por mí y me dejaron seguir mi camino. Llegué al barrio donde me estaba esperando familia y entré a trabajar en "Siemens".*

Sr. Barbero: *Llegué con mi hermano en el año 69, con el oficio aprendido ya, nos quedamos en una pensión de aquí de Cornellá y pensaba que... dónde me había metido. Buscamos otro sitio donde quedarnos y encontramos una casa donde alquilaban habitaciones, era una práctica habitual para poder pagar el alquiler. Fijate si da vueltas la vida, que en aquella casa había una chica y esa chica hoy es mi mujer. No nos costó encontrar trabajo.*

-¿Vivió usted la dictadura franquista? ¿Qué suponía para usted vivir en una dictadura?

Sr. Briones: *Yo en aquella época vivía bien porque tenía 14 años y, aunque mi padre fue a luchar voluntario por la República desde el primer día, no tuvimos muchos problemas con la policía. Lo que sí que notaba es que se vivía con mucho temor a todo lo que hacías. Yo veía a un cura por un lado de la calle y cruzaba al otro lado. Le tenía más miedo a los curas que a los guardias civiles. Lo veía tan del régimen... Todo lo que hacíamos lo hacíamos con miedo.*

Sr. Aranda: *La vivimos desde jóvenes, solo habíamos vivido aquello y no lo encontrábamos ni mejor ni peor. Luego las familias tenían mucho miedo a hablarte del régimen para que no te enteraras de lo que pasaba y no tuvieras problemas. Casi todo lo que oía era a favor de los que habían hecho la dictadura. Luego, cuando empezabas a crear conciencia, te dabas cuenta de que a algunos no los votaba nadie, los ponían a dedo y una cosa muy clásica era que cuando alguien protestaba rápidamente le tapaban la boca diciéndole que era un “rojo”. A los familiares de gente de izquierdas que habían sobrevivido a la guerra veía como nadie les daba trabajo en el pueblo, los caciques no le daban trabajo y si se querían ganar la vida se tenían que ir del pueblo o irse a hacer carbón a la sierra. La dictadura la vivimos como algo normal hasta que no llegamos a una cierta edad y vimos las injusticias.*

Sr. Fernández: *No creo que haga falta que conteste la pregunta porque sería repetir lo que han dicho mis compañeros. Lo único que no habíamos vivido otra cosa.*

Sr. Barbero: *Había un cura en mi colegio, que se paseaba a la hora del recreo para que le besaras la mano, al que no se la besaba le daba un “capote”. Además, todos los domingos, en misa, pasaba lista y el que no hubiera ido, el lunes, estaba castigado.*

-¿Cómo vivió y acogió la llegada de la democracia?

Sr. Briones: *Con alegría, pero tampoco destapé ninguna botella de champán. Fue un proceso muy largo y casi ni me di cuenta de que sucedía.*

Sr. Aranda: *Creo que es la explosión, el momento en el que llegó la justicia, para que ya todas las personas tuvieran valor y pudieran participar del sistema a través del voto.*

Sr. Fernández: *Para mí es el momento importante... cuando se muere Franco. Ahí es donde la gente explotó y eso fue muy importante. Otro hecho destacable fue el reconocimiento del Partido Comunista, con la llegada de aquella mujer, que era “la Pasionaria” y todo eso sí que tuvo un boom en cuanto a la democracia y al cambio.*

Sr. Barbero: *Vino con alegría. Hubo un acuerdo político y se formó la democracia. Después cada partido hizo lo que pudo. El PSUC hacía campaña pasando puerta a puerta. Fue la libertad de expresión, ya nadie te decía que no podías hablar.*

-¿Recuerda el desbordamiento del Llobregat en el 71?

Sr. Briones: *Hombre... yo claro que me acuerdo, porque mi novia vivía aquí en un tercero, y había venido gente del pueblo, y me llama y dice: “No bajad que se está saliendo el río.” Qué suerte que empezó a salirse por la tarde temprano, que si sale por la noche... aquí se muere la mitad de todo el pueblo. Casi todo el día ya llevaba saliéndose. Y dije, será la cloaca, que no engulle. Y cuando bajamos por la rambla, empezamos a ver bidones, barriles, coches... y aquí en la esquina había casi dos metros de agua.*

Destrosses provocades per la Riuada del 71.

que hacíamos era venga a darle patadas a las ratas y matar-las. Conforme iba subiendo el agua iban saliendo las ratas de entre las piedras. Fue subiendo, fue subiendo, fue subiendo... y cuando ya llegó la hora que yo me tenía que ir a trabajar ya no pude irme porque ya había medio metro de agua en la calle. Al otro día por la

Sr. Aranda: *Fue una de las consecuencias de lo que sucedía cuando se construía y se construía y no se miraba el entorno. Yo trabajaba de noche aquel día, y estaba por la tarde que empezó a subir el río, subir el, río subir el río..., y todo lo que era la orilla del río, porque se tiraba la basura en el curso del río, y por eso no tenía ni cauce, pues empezaban a salir ratas y venga a salir ratas y estábamos allí diez o quince y lo*

mañana salgo y encuentras, bueno, y encuentras lo que ves cuando salen los “tsunamis”, y la gente empezó a sacar cosas a la calle que es lo que se había mojado, entonces la gente de la “Siemens” bajó a ayudar a la gente, yo cuando fui por la vía encontré a un abuelo que estaba perdido que no sabía dónde vivía, y viví plenamente lo que fue la salida del río.

Sr. Fernández: Bueno... yo en cuanto al río puedo decir que lo he vivido adulto. Yo trabajaba en “Siemens”, era por la tarde, como no te dejaban pasar de Rubió i Ors para acá tuve que dejar el coche en la fábrica y volví andando. Cuando yo llegué a las vías del tren, que estaban por arriba, ya te llegaba el agua sobre las rodillas, e ibas bien, pero mi ansiedad era llegar a mi casa. Entonces resulta que en el momento que pasabas la vía, daba la casualidad que la vía estaba más alta que las calles, y entonces no te dabas cuenta, pero en el momento que la pasabas, como era una barrera, ya te llegaba el agua sobre la correa del pantalón. Y así pude ir entrando, y al llegar en la esquina de la calle San Luis con San Jerónimo, yo no sé si alguna mano divina..., porque había calles que tenían corriente de agua y otras eran pacíficas, parece ser según la dirección que traía el agua. Allí un chaval joven me dio la mano y yo se la di a él y como pudimos cruzamos la calle. Entonces, poco a poco, como pude, el agua tenía más de un metro, llegué aquí, a Francesc Layret, y rápidamente avisé a mi mujer como pude, que vive en un tercero, porque ya estaban los vecinos en la planta baja ayudándole a poder sacar algo. Uno tenía encima del armario la escritura y todo, a aquello no le llegaba el agua. El otro estaba haciendo la comida y la olla flotaba encima del agua. Estuvimos toda la noche ayudando a los vecinos, otro, José Luis, se metió en una de las planta bajas, y... que no sale José Luis ¿qué le habrá pasado?, y estaba en bañador para ayudar mejor, y encontró una botella de whiskey y cuando salió el agua tenía dos metros y decía “Soy el único en Cornellà que ha cruzado a nado la calle Liberación.” De un lado a otro se tiraba nadando de una acera a la otra. Pilló la botella de whiskey... Al final hubo que liarle una manta porque el pobre... Y luego el desastre de lo que es la inundación, todos los hombres nos quedamos sin trabajo, pero parecía que estábamos en una fiesta, porque al final los que más fumábamos teníamos que echar mano al cajón y sacar un puro, porque ya se había agotado el tabaco. Y ahí la gente fumando puros como si estuviera en una fiesta. E iba controlando en la portería como el agua subía y se comía un escalón, y... hasta que al final paró. Al final de la calle Francesc Layret, allí abajo había una carpintería, de un tal Pacheco

y vecino de mi escalera, y le decíamos en broma: “Pacheco, por ahí van los tablones tuyos de la carpintería flotando. –Que no que yo lo tengo bien cerrado”. Y efectivamente por la mañana el agua le reventó la persiana, y eran los tablones de él. Sin embargo, como ahí detrás había un terraplén con unos árboles muy gordos como estos del paseo, y el terraplén tenía para contener agua del río, había algunos animales, los pobrecitos para aquí y para allí, que se salvaron, me parece que fueron un par de cerdos. (Apunta Briones: En la calle Martí Julià se le ahogaron a un vaquero 17 vacas y 1 caballo). A la vecina de al lado de mi casa tenía cabras, se le ahogaron todas las cabras. (Sr. Aranda apunta: Debajo de mi casa había una carnicería y en la calle se hizo un socavón del agua, y al otro día tiró todos los jamones dentro del socavón).

Aquí se vivió más desgracia fue también cuando la riada de Rubí en el 62. Porque resulta que aquella arrastró muertos y aquí no, y resulta que, de vez en cuando, se oía la ambulancia pitando para el río, y los más jóvenes se iban para el río, que entonces era pequeño, y allí aparecían al cabo de un día, de dos días, de tres días... no sé por qué todos los muertos están boca abajo en el barro, sí todos aparecían con el culo al aire, y casi todos desnudos, no sé si el agua les quitaba la ropa, y no aparecía ninguno tumbado para arriba ni nada, y entonces es cuando venían los de la cruz roja y los sacaba del fango. (Sr. Briones: Hubo más de 400 muertos, porque aquello cayó de noche).

Sr. Barbero: *Yo no estaba porque en el 62 hice la mili en Sevilla.*

-¿Cree que todas las acciones ciudadanas, las protestas y las huelgas sirvieron para algo? ¿Fueron oídas y atendidas sus peticiones?

Sr. Briones: *Claro que sirvieron y además fuerte a todas las publicaciones. Porque a los trabajadores nadie nos da nada. El capital o los capitalistas no dicen: “oye pues nada, como os portáis bien tomad esto”... no, no. Si no exiges, si no tienes la suficiente fuerza para exigir, no sacas nada. Y efectivamente las movilizaciones y las huelgas sirvieron. Fue el 90% de esto lo que nos dio luego el bienestar que hemos podido tener. Fíjate si sirvieron, que nos hemos relajado tanto, que se está perdiendo lo que se consiguió.*

Sr. Aranda: *Con todas las luchas que se hicieron y todo lo que se hizo se fueron ganando parcelas de libertad y de bienestar, y fue la subida siempre ascendente. Y bueno en toda la época que hemos vivido, ha dado la sensación de que todo lo que*

se había luchado había servido para algo, pero ahora, la frustración que tenemos la gente que habíamos luchado tanto y habíamos hecho tanto es que todas aquellas luchas, todo lo que se hizo y todo lo que se consiguió, en cuatro días se ha ido retrocediendo. Pero en todo..., la lucha de los barrios, la fábrica, en todo se fueron ganando parcelas de bienestar y democracia.

Y hasta ahí hemos llegado, porque la máxima que tenían los liberales de principio de siglo, y después los socialistas era romper la cadena de que el hijo del ingeniero tenía que ser ingeniero, de que el hijo del médico tenía que ser médico, incluso el hijo del "paleta" tenía que ser "paleta", y el que había nacido basurero tenía que ser basurero. Y entonces toda la lucha que se fue haciendo se ha visto compensada porque hemos vivido generaciones que los hijos de los trabajadores han tenido la oportunidad de llegar a la universidad y hacer carrera. Y eso fue el sueño de todos los hombres de izquierdas que habían muerto y habían luchado en todas las reivindicaciones. Y esto es lo más grande que se ha conseguido. Ahora la pena que tenemos, es que el porvenir que os espera es más negro que el que nosotros tuvimos, porque parece ser que las condiciones se os están complicando.

Sr Fernández: *En las acciones ciudadanas y demás reivindicaciones en las fábricas casi le daban más importancia a conseguir una mejora social que un aumento de salario. Iba ligado, pero por ejemplo, en la patronal la dirección decía "no puedo dar tanto", "pues bueno, si nos das menos pues danos un día de fiesta, o tantas horas que podamos salir a hacer nuestras cosas". Eran mejoras sociales que llegaron a un punto muy bueno. (Sr. Aranda: "Hombre, conceder la semana laboral de 5 días, aquello fue un sueño.") Pero después se ha venido abajo.*

Las luchas de la ciudadanía, de las asociaciones de vecinos se han forjado en unas protestas en contra del régimen, en contra de las autoridades, y eso fue su momento, y era lo que había, la asociación en contra del sistema, del ayuntamiento, de la persona que no te daba lo que queríamos. Hoy ha cambiado, si no estás pegado a ellos y casi ligas con ellos para pedirles algo y tener posibilidad de que te lo den, pues no lo consigues. Las mejoras sociales en el trabajo eran muy importantes. Nosotros conseguíamos vacaciones...

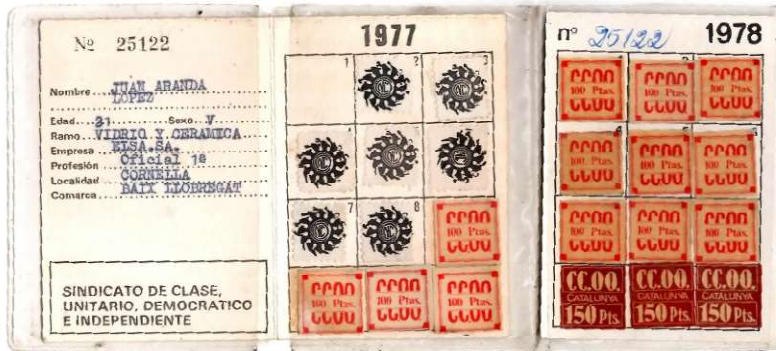
Pensad que todas estas reivindicaciones prácticamente ya se han eliminado, o casi eliminado. Vosotros no lo tendréis. Nosotros también vinimos jóvenes, vinimos con poca edad, nos tuvimos que aposentar a una ciudad que nos acogió muy bien. Catalunya acogió a la gente muy bien, entonces nos tuvimos que amoldar a cosas

que allí nosotros las ignoramos, en el pueblo. Hoy en día le dices a un chaval que ronda los 20 años que se vaya, y no le da la gana. No tenéis la posibilidad de luchar contra esto, porque esto la patronal se lo ha cepillado y ya está.

Sr. Barbero: *Sí pero cuando nosotros vinimos aquí, con 18, 14 o 15, había menos estudios de los que hay ahora. Hoy en día cualquier chaval puede ser universitario, y a lo mejor habla dos idiomas, o tres o cuatro o cinco. Eso se lo han ganado ellos a base de hincar codos también. ¿Que nosotros hemos hecho la puerta para que ellos estudien? Pues también es verdad, porque si nosotros no abrimos las puertas, vosotros no estaríais estudiando. (Sr. Fernandez: Fijate como vendríamos de palurdos, en general, que para que la gente que estaba en la fábrica pudiera tener el certificado de estudios primarios tenía que venir al colegio de la Rambla (Anselmo Clavé) y ahí te hacían una especie de examen para que contestaras como cuando vas al carné de conducir. (Sr. Briones: Eso fue el programa para que el régimen dijera que no había analfabetos en España, porque éramos un país tercermundista, y para apuntarse este logro, el régimen te hacía hacer el examen).*

Annex: Documents

Carnet de CCOO obreros del meu avi, Juan Aranda

CC.OO.
 Comissions Obreres de Catalunya
ELECCIONES SINDICALES 1986

COLEGIO de ESPECIALISTAS y NO CUALIFICADOS

- 1 ANTONIO RODAS CARRERA
- 2 JUAN ARANDA LOPEZ
- 3 AVELINA FORTEA DOLZ
- 4 ANTONIO MORALES RUIZ
- 5 ANTONIO GONZALEZ MORENO
- 6 ROBERTO FERNANDEZ DOÑA
- 7 MIGUEL VAZQUEZ GUZMAN
- 8 ANTONIO TRISTANTE MILLAN
- 9 MANUEL ALCALA GIMENEZ
- 10 JOSE BERMUDEZ BERMUDEZ
- 11 BLAS LLORET MARTIN
- 12 RAFAEL VAREA MENDOZA
- 13 FRANCISCO ARROYO MENDIETA
- 14 FRANCISCO GARCIA MORENO
- 15 FRANCISCO LOPEZ PUERTOLLANO

Papereta d'un sorteig del PSUC (partit comunista) on s'ofereix com a premi viatges a països comunistes

Sèrie B
Nº 018891

Sèrie L
Nº 043891

EL PSUC
no té altres ingressos que l'ajut
dels seus militants i amics
**"RECONSTRUIR
CATALUNYA"**

**CAMPANYA
D'AJUT 1979**

Bo d'entrada a la FESTA DE **treball**

El PSUC obsequiarà amb 500 premis següents:

1r.	1 pis de 4 milions
2n-3r-4t	3 cotxes grans (R-12)
5è a 14è	10 cotxes petits (127)
15è a 20è	6 viatges a Cuba (2 persones, 15 dies)
21 a 25è	5 viatges a Itàlia " "
26è a 30è	5 viatges a l'URSS " "
31è a 35è	5 viatges a Romania " "
36è a 40è	5 viatges a Iugoslàvia " "
41è a 55è	15 televisors en color
56è a 75è	20 Beques d'estudis de 50.000 Ptes.
76è a 100	25 rentaplats
101 a 150	50 màquines fotogràfiques INSTANT
151 a 200	50 Bicycletes
201 a 300	100 lots de deu cassettes
301 a 500	200 rellotges.

150 Ptes.

El sorteig de tots els viatges tindrà lloc davant de notari el 5 de maig de 1979.—El sorteo de todos los viajes se realizará ante notario, el 5 de mayo de 1979.

El sorteig de la resta d'obsequis tindrà lloc davant de notari durant la Festa de Treball d'enguany.— El sorteo del resto de premios se realizará ante notario, durante la próxima fiesta de Treball.

Aquest bo dona dret a l'entrada permanent a la festa de Treball 1979.— Este bono da derecho a entrada permanente a la Fiesta de Treball 1979.

Tots els billets caducaran el 31 de desembre de 1979.— Todos los bonos caducaran el 31 de Diciembre de 1979.

COMITE DE EMPRESA DE SAL ELSA

ACTA REUNION DEL DIA 16 DE DICIEMBRE DE 1986

Sr. Rodas
Srta. Tristante
Sr. Ginés
Sr. Aranda
Sra. Fortea
Sr. Tristante
Sr. Gómez
Sr. Fernandez
Sr. Morales
Sr. Gonzalez
Sr. López
Sr. Vázquez
Sr. Muntadas

ORDEN DEL DIA

- * SITUACION DIRECCION EMPRESA Y CONSEJO ADMON.
- * SITUACION HORAS EXTRAS.
- * PACTO 1987.
- * VARIOS.

Intervención del Sr. Aranda para leer la última acta del antiguo comité. Entrega el libro de cuentas, extractos del banco y talarío de cheques a la nueva secretaria.

* SITUACION DIRECCION EMPRESA Y CONSEJO ADMINISTRACION

Situación Consejo Administración: Dos personas dimitidas, dos consejeros que no se sientan juntos en las reuniones. Resto descon puesto por el funcionamiento de dicho organismo.

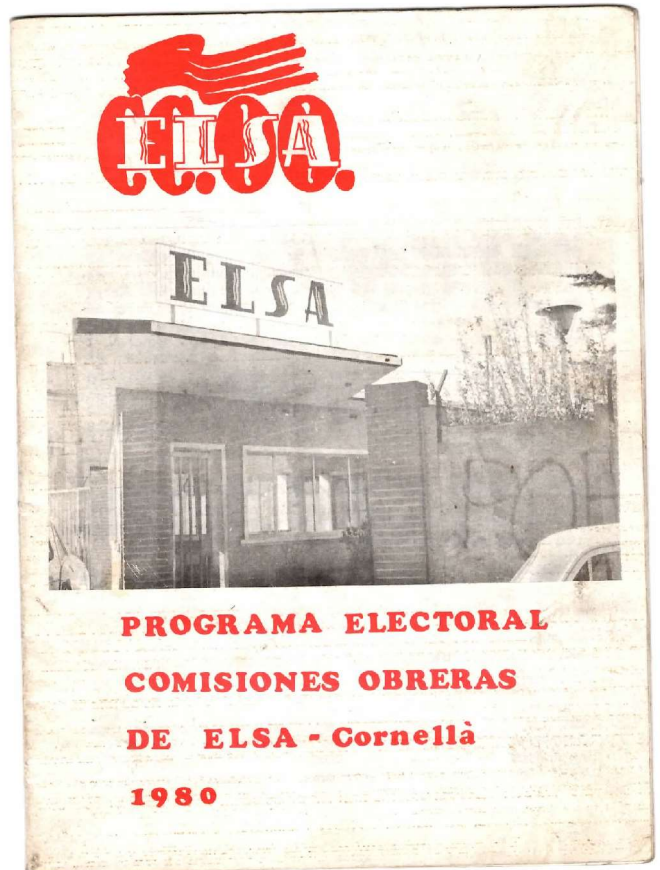
El Sr. Rodas interviene explicando que el Sr. Masagué invitó a una representación del Comité para asistir a una reunión entre la Dirección, Gabinete Blanes y Fesalc. En esta reunión se estudian posibilidades de cambios. El Gabinete Blanes opina que la contratación de una nueva persona no es suficiente y propone que el Sr. Davighi asuma la máxima responsabilidad en la línea de producción. Hoy, vuleve a haber otra reunión con asistencia de las mismas personas y el Sr. Davighi donde se le hará la propuesta.

El Comité muestra su apoyo y confianza a esta persona en sus decisiones y actuaciones, en base a tener relaciones de cordialidad con la nueva dirección.

* SITUACION HORAS EXTRAS

Frente a los abusos que se cometen en la empresa a la hora de realizar horas extras innecesarias, el Comité exige que la Dirección crea las condiciones necesarias para que no se tengan que realizar horas extras, exceptuando los casos de verdadera urgencia.

Referente a la propuesta de la Dirección de trabajar las fiestas de Navidad, el Comité exige a ésta, el cumplimiento del Convenio.

Candidats d'ELSA a les eleccions sindicals de CCOO

Sabemos que la defensa de los derechos de los trabajadores y lo que nos conviene en cada momento puede hacerse de forma diferente. Si bien hay tiempos de reivindicación, nosotros pasamos por una crisis cuya mayor conquista es el mantenimiento del puesto de trabajo y del poder adquisitivo de los salarios.

Y ello lo hicimos sobre las ruinas de una empresa que los antiguos propietarios dejaron cuando consideraron que ya estaba explotada, sin ser capaces de reconver tirla para adaptarla a unos nuevos tiempos, sin proteccionismo estatal y con libre competencia con los demás países. Muchos empresarios adoptaron el lema de decir: «Ahí tenéis la democracia pero sin trabajo» y retiraron los capitales para invertirlos en otros países, donde aún siguen protegidos por los gobiernos.

El gran reto de los hombres y mujeres de CC.OO. de ELSA, fue no sólo el mantenimiento de los puestos de trabajo, sino demostrar que cuando el empresario cerró, o intentó cerrar la empresa, no tenía razón. Que los trabajadores podíamos salir adelante, tal como hemos demostrado todos los que creimos en las Sociedades Anónimas Laborales.

Hemos cubierto una etapa de saneamiento que estamos a punto de concluir.

Nosotros seguiremos trabajando en la nueva etapa que entramos para conseguir consolidar los puestos de trabajo, haciendo una empresa moderna y competitiva.

Seguiremos Defendiendo los Derechos de los Trabajadores.

Allí donde el trabajador vea mer mados sus derechos, los delegados de CC.OO. estarán para defenderlos.

Continuaremos trabajando por las mejoras en los puestos de trabajo dentro de las comisiones de Seguridad e Higiene como hasta ahora venimos haciendo por una mejor salud laboral.

Aportamos experiencia y renovación

— Hombres con historial sindical, junto a hombres nuevos, como continuidad en nuestra línea sindical.

Trabajaremos por

- La defensa de los puestos de trabajo.
- La puesta en marcha de un abanico salarial acorde con las empresas de vanguardia.
- Una contratación estable de los puestos de trabajo.
- El fomento de programas de capacitación y formación.

NUESTRA CANDIDATURA

Especialistas y No Cualificados

Antonio Roder

Juan Aranda

Avelina Fortes

Antonio Morales

Antonio González

Roberto Fernández

Miguel Viqueira

Antonio Tristante

Manuel Alcalá

José Bermúdez

Elías Iñest

Rafael Vare

Francisco Arroyo

Francisco García

Francisco López

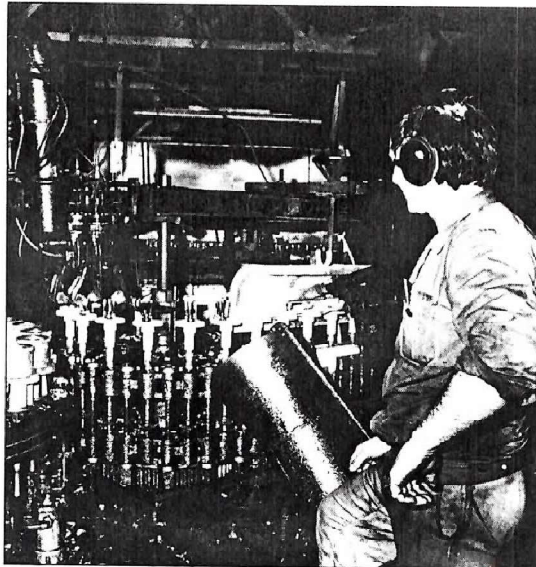
DADA la generalidad de efectos que produce el ruido sobre los trabajadores, el artículo dedicado a este aspecto de la salud laboral lo dividiremos en dos partes abordando en el presente artículo los distintos síntomas que pueden producirse por esta causa.

Si bien un estímulo acústico brusco e intenso, por ejemplo una explosión, puede dañar la capacidad auditiva, ocasionando incluso una rotura del tímpano, más importantes son los efectos que el ruido puede provocar a medio y largo plazo sobre el oído.

La permanencia en un ambiente ruidoso puede alterar las fibras nerviosas de la cóclea que pierden su capacidad de generar estímulos nerviosos. La agudeza auditiva disminuye al no llegar tales estímulos al cerebro.

Un trabajador expuesto al ruido nota los primeros días que oye menos al salir del trabajo. Este fenómeno de mayor o menor duración, minutos u horas, se llama disminución temporal de la capacidad auditiva y se produce por la fatiga de las fibras nerviosas. Si la fatiga no es muy importante, al cesar la exposición al ruido, se recupera paulatinamente la audición hasta la normalidad. Si al reanudar el trabajo al día siguiente, la disminución de la audición no ha desaparecido, podemos pensar que la fatiga auditiva es excesiva y que la recuperación exigiría más tiempo de descanso.

La disminución auditiva permanente o hipoacusia por ruido se debe a una exposición prolongada durante años a ambientes ruidosos. Esta alteración de la audición se instaura lenta y progresivamente. Aparecen primero una serie de síntomas, a los que normalmente

Son numerosos los trabajadores que se ven afectados por el ruido en el puesto de trabajo.

no se les da importancia, como son: dificultad para oír el timbre de la puerta o del teléfono, tendencia a aumentar el volumen del televisor a niveles que resultan molestos para los demás, dificultades de relación con sus compañeros y los familiares, aumento de la irritabilidad.

Todo ello es debido a que los niveles excesivos de ruido han ido lesionando las fibras nerviosas de la cóclea. Pero no todas se lesionan uniforme y simultáneamente: las encargadas de captar los sonidos agudos (4.000 Hz) son normalmente las primeras en dañarse. De forma paulatina esta lesión se va extendiendo afectando también a las que captan el resto de frecuencias. Nos damos cuenta de la lesión cuando ésta afecta a las frecuencias que habitualmente utilizamos en la conversación. Estas lesiones

son totalmente irrecuperables porque las células nerviosas, a diferencia de otras, no se regeneran en ningún caso.

La hipoacusia suele estar acompañada de otras molestias como acúfenos (zumbidos), sensaciones vertiginosas y un fenómeno que se llama «reclutamiento». El «reclutamiento» consiste en no poder entender con facilidad el significado de las palabras aunque las captemos.

La hipoacusia por ruido se caracteriza porque es bilateral y casi siempre simétrica; irreversible; no evolutiva. Asimismo también debemos saber que existen otros factores que cuando actúan conjuntamente con el ruido aumentan el riesgo a la hipoacusia. Estos factores pueden ser: algunos medicamentos (aspirina, neomicina, etc.); alcohol; algunos tóxicos industriales (plomo, monóxido de

carbono, mercurio, benceno...) y vibraciones.

Una primera consideración es la relación demostrada entre el tipo de actividad y los efectos extraauditivos del ruido. Es mucho más dañino un mismo ruido en personas que realizan trabajos minuciosos, delicados o que exigen una fuerte concentración mental, que en otras ocupadas en otro tipo de trabajo.

A continuación veremos resumidamente como afecta el ruido a los diferentes aparatos y sistemas del organismo.

En el aparato respiratorio: el estímulo acústico determina un aumento de la frecuencia respiratoria. Cuando el ruido cesa se vuelve a la normalidad. En el aparato cardiovascular: se ha visto en trabajadores expuestos a ruido una mayor incidencia de hipertensión arterial, arterioesclerosis e infarto de miocardio. En el aparato digestivo: el ruido determina modificaciones en la secreción ácida del estómago e intestinos. Según diversos estudios han demostrado que existe mayor incidencia de úlceras duodenales, cólicos y otros trastornos gastrointestinales. En el aparato visual: autores diversos han demostrado que un ruido elevado disminuye la agudeza visual y la visión cromática (percepción de los colores). A 75 dB se produce una dilatación de la pupila con trastornos de la percepción del relieve. En el sistema endocrino: en trabajadores expuestos a ruido excesivo se ha comprobado un aumento de corticoides, hiperglucemia (aumento de azúcar en sangre) y de la adrenalina y noradrenalina. En el sistema nervioso: se han comprobado trastornos del sueño, cansancio, inquietud, irritabilidad, inapetencia sexual. En definitiva el ruido puede producir una situación de «stress» que se manifiesta por trastornos psíquicos que pueden cronificarse llegando a producir un verdadero cuadro neurótico.

Especial importancia tiene su efecto de disminuir el grado de atención y de aumentar el tiempo de reacción o respuesta con lo que aumenta el número de errores y de accidentes de trabajo. ■ Oriol Fàbrega (Gabinete de Medicina laboral)

El ruido y sus efectos sobre los trabajadores